

УДК 378: 177

МОРАЛЬНА СКЛАДОВА КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СУБ'ЄКТІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПІВПРАЦІ

Т. В. Черкашина

У статті проаналізовано вплив системної самопізнавальної діяльності на формування професійно-особистісних якостей розумно мислячого педагога сучасності, надано характеристику базових компонентів комунікативної культури суб'єктів педагогічної співпраці, зокрема культури бажань, емоцій, почуттів, думок, які складають моральну основу міжособистісної взаємодії. Окреслені універсально-індивідуальні підходи у формуванні внутрішньої культури педагога, спрямованого до професійно-особистісного самовдосконалення на засадах самопізнання. Акцентована увага на ментальній працездатності у досягненні професійно-значущої мети та високого рівня комунікативної педагогічної культури в процесі творчої самореалізації.

Ключові слова: *комунікативна культура; культура бажань, емоцій, думок; розумно мислячий суб'єкт педагогічної діяльності.*

Хвиля демократичних перетворень, що спонукала прогресивну частину людства сучасної епохи до усвідомленого формування культури взаємин, призводить до утвердження принципово нових умов для реалізації гуманістичних ідей у всіх сферах життєдіяльності людини.

Усі процеси, що відбуваються на сучасному етапі, у тому числі й формування комунікативної культури, чітко простежуються в освіті з огляду на її особливе призначення, зумовлене ходом закономірного розвитку самосвідомості розумно мислячого суб'єкту педагогічної діяльності.

Мета даної статті полягає у дослідженні моральної складової комунікативної культури суб'єктів педагогічної співпраці.

В дослідженнях Ш. Амонашвілі, І. Беха, А. Бодалева, М. Євтуха, Г. Костюка, Е. Піньковської, Г. Шевченко розглядаються концептуальні проблеми самопізнання, самовиховання та самовдосконалення як моральної основи професійно-особистісного зростання педагога, досягнення високого рівня комунікативної культури.

Сформована модель культури взаємин у закладах освіти й культури, прийнята більшістю членів суспільства, починає жити й діяти у повсякденності, породжуючи позитивні або негативні наслідки залежно від рівня закладених у неї духовно-моральних цінностей. Тому джерелом демократичних перетворень, на наш погляд, повинна стати така система освіти, яка б змогла втілити в життя нові норми моралі і права, що забезпечують загальнолюдську рівність усіх учасників навчального процесу, поступово й остаточно руйнуючи старі догми авторитаризму, які вкоренилися у свідомості викладача.

Досвід засвідчує, що саме застарілі усталені норми, які діють у системі освіти спричиняють опір позитивним змінам у ієрархічних педагогічних комунікаціях і, зокрема, у тій її частині, де спостерігаються такі негативні прояви, як лицемірство, нетерпимість, недовіра й безвідповідальність в стосунках між учасниками педагогічної співпраці. Виокремити неповноцінні якості в самому собі, трансформувати їх в чесноти, сформувані новий рівень взаємин на засадах ширості, довіри, відповідальності й поваги – одне з головних завдань сучасної педагогічної практики.

Процес цей складний, кропіткий, але і вдячний, оскільки, пізнаючи й удосконалюючи себе, викладач примножує свої сили та розвиває власні здібності, що уможлиблює нові творчі досягнення. «Ось чому культура третього тисячоліття, – підкреслює Е. Піньковська, – передбачає знання людиною своїх чеснот і вад не лише для власного вдосконалення, але й для безпеки ближніх. Тому що нова епоха – це епоха співчуття. І кожна людина, і людство в цілому повинні, нарешті, прийняти й засвоїти моральну формулу Спасителя: «Полюби ближнього, як самого себе» [5, с. 420].

Удосконалюючи свої внутрішні якості, розумно мислячий суб'єкт педагогічної діяльності поступово звільняється від тягара егоїстичних бажань і негативних емоційних виявів у вигляді образ, претензій, осуду. Натомість він отримує терпиме ставлення до

недоліків інших, а також здатність пробачати чужі помилки, усіляко намагається полегшити духовне невігластво, агресію і недовіру до тих, із ким свідомо і через життєві обставини вступає в міжособистісні та професійні відносини.

Перешкодами на шляху до формування комунікативної культури і можливостями їх подолання можуть стати:

- сумніви щодо правильності обраної мети, методів, засобів, але подолання їх рішучими діями через реалізацію запланованого, із подальшим виправленням власних помилок і прорахувань;

- страх бути незрозумілим для оточення, але подолання його впевненим просуванням по обраному шляху, здобуття досвіду й зміцнення віри у власні сили;

- марнославство і прагнення нагород за свою професійну працю, але трансформація їх у розуміння нестачі власних знань на цьому етапі й усвідомлення того, що належить пізнати й зробити у подальшому;

- страждання від невизнання своїх заслуг та перетворення бездіяльності в продовження активних дій, що формують почуття власної гідності за належно виконану роботу [2].

Об'єктивне, критичне ставлення суб'єкта педагогічної діяльності до себе робить процес трансформації негативних якостей в чесноти необхідним, корисним і прийнятним для кожного дня та для будь-якої взаємодії. Поступовість і постійність ритму цього процесу формують у нього здатність до усвідомленого аналізу своїх слів, дій, прагнень, намірів, почуттів і є передумовою для розвитку позитивного мислення, складові якого можна окреслити як: законслухняність, почуття міри, самовладання, благородство намірів та дій.

Формуванню позитивного, творчого мислення передуює наполеглива самотійна праця з оволодіння вмінням слухати, чути й розуміти співбесідника. Здатність уважно слухати відкриває розумно мислячому суб'єкту педагогічної діяльності необмежені можливості для сприйняття явищ довкілля, для пізнання себе і соціонормативних вимог педагогічних комунікацій.

Розвинуте вміння слухати й чути дозволяє уміщувати необхідні для подальшого розвитку самосвідомості знання, сприяють виокремленню головних аргументів і фактів із інформаційного ресурсу, навчають бачити й розуміти причини подій, що

відбуваються, а також трансформувати наслідки, спричинені власними помилками.

Уміння сприймати себе таким, яким є, відкриває шлях до професійно-особистісного самовдосконалення через свідоме оволодіння знаннями, а також уможливорює застосування набутих знань у практичній педагогічній діяльності у вигляді тих чи інших творчих досягнень.

Сформований комплекс окреслених вище комунікативних здібностей веде до взаєморозуміння між учасниками педагогічної співпраці, породжує довіру, взаємоповагу й відображає ступінь відповідальності кожного за спільну справу, сприяє розвитку ментальної працездатності. «Краса думки, краса мислення, – наголошував В. Сухомлинський, – розкривається перед людиною як радість людського буття тільки тоді, коли вона пізнає розкіш людського спілкування» [7, с. 457]. Нав'язування думки однієї людини іншим може бути замінено колегіальним обговоренням актуальних педагогічних питань, які стимулюють розвиток толерантності та взаєморозуміння у взаєминах. Варто зауважити, що такі стосунки можливі за умови спільного прагнення учасників педагогічної співпраці до однієї соціально-значущої мети. «Існуючий відносний порядок, що встановлений диктатурою, все одно колись буде зруйнований. Диктатура не є еволюційним принципом взаємин. Це етап переходу з однієї форми взаємин в іншу» [5], с. 525]. Досвід переконує, що застосування авторитарних (диктаторських) методів у педагогічній практиці перешкоджає розвитку творчої самодіяльності, приховує сутність реальних явищ за очевидними діями, породжує небезпеку підміни справжніх цінностей вигаданими, призводить до конфліктних ситуацій.

Причини несталою характеру педагогічних комунікацій породжують, як правило, негативні наслідки, що ведуть до зниження якісних показників успішності і вихованості. Формування комунікативної культури, на нашу думку, може створити реальну можливість для якісних змін у системі освіти, де головною дієвою особою стане розумно мислячий суб'єкт педагогічної діяльності, вільний від будь-яких хибних проявів (корупції, хабарництва, протекціонізму).

Розвинений інтелект, уміння осмислювати набуті знання, застосовувати їх у реальному житті робить учасника педагогічної

співпраці впевненим у власних силах, радісним, відкриває нові можливості для творчої самореалізації. Самоорганізація та здатність до самообмеження егоїстичних бажань прогноують успішність професійно значущій справи, приносять користь оточенню, породжують особливе відчуття гордості за належно виконану роботу. Активність як внутрішня готовність проаналізувати невдалий досвід та виправити власні помилки загартовує силу волі і надає стійкості до перемог і поразок, формує вміння не обтяжувати своїми проблемами оточення, усвідомлювати власну відповідальність за прийняті рішення, виявляти повагу до досягнень інших.

Критеріальні показники моральної складової комунікативної культури відображають низький, середній, високий рівні законослухняності (як ступінь соціалізації особистості); сформованості моральних якостей (миролюбності, правдивості, відповідальності, вдячності); ментальної працездатності (вміння позитивно логічно мислити і діяти). Означені показники, які характеризують розумно мислячого суб'єкта педагогічної діяльності як громадянина, фахівця, гуманіста закладені в самому понятті «моральність» і передбачають їх неухильне виконання тими, хто претендує на такі ролі: чим вищий рівень моральності виконавця, тим краще він виконує свою професійну справу, тим вищий рівень комунікативної культури у педагогічній співпраці.

Роль громадянина передбачає формування активної громадянської позиції, почуття обов'язку й відповідальності перед суспільством. Це, насамперед, суворе дотримання чинних законів, норм та правил поведінки, усталених вимог освітнього простору, виховання виконавчої дисципліни на принципах рівноправного партнерства, взаєморозуміння та поваги.

Роль фахівця охоплює вміння і бажання активно, плідно працювати, створювати нові матеріальні та духовні цінності, діяти за принципом: «зробити складне в повсякденному житті звичайним, звичайне – цікавим, а цікаве – радісним». Свідоме ставлення до праці як до життєвої необхідності забезпечує подальше професійне-особистісне самовдосконалення, розкриває нові індивідуальні можливості.

Роль гуманіста передбачає вміння керувати своїми бажаннями (розвинене почуття міри), емоціями (самовладання), думками (ментальна працездатність), здатність розуміти іншу людину,

співчувати, поступатися, прощати, поважати, бути правдивим і щирим, тобто дотримуватися норм високого рівня комунікативної культури. «Без почуття любові, поваги, без співчуття та звичайної доброти людина може образити іншу нетактовними думками про неї, поранити нетактовними словами і діями. Без відчуття міри людина позбавлена вміння відповідно поводитися в суспільстві і поведінка її характеризується залежно від того, як мало чи багато у неї того самого відчуття міри. Чим більше відчуття міри, тим менше жорстокості і непримиренності виявляє людина у стосунках з оточенням» [5, с. 589].

Такт як відчуття міри в бажаннях, самовладання як міра стримування емоцій та почуттів є ознаками морально розвинутого суб'єкта педагогічної діяльності, для якого спонукальний мотив «потрібно» домінує над егоїстичною потребою «хочу», спираючись на свідому самооцінку потенційних можливостей «можу». Такий взаємообумовлений зв'язок між «хочу → можу → потрібно» постає гарантом доцільної, сумірної і необхідної потреби у реалізації свідомих бажань, оскільки учасник педагогічної співпраці бажає тільки того, що може, а може тільки те, що йому потрібно, з урахуванням інтересів інших. Отже, культура бажань, культура емоцій, культура думок і свідоме керування ними є ознаками гуманіста, який спрямовує зусилля на досягнення високого рівня комунікативної педагогічної культури, зміцнення вольового, емоційного, ментального імунітету, ствердження ціннісних орієнтирів професійно-особистісного самовдосконалення.

У тлумачному словнику зміст поняття «цінність» визначає все, що може цінувати особистість, що є для неї значущим і важливим, що відтворює її думки, почуття, мрії [8]. На кожному етапі розвитку суспільної свідомості створюється відповідна система загальнолюдських цінностей, яка відтворює природну потребу розумно мислячого суб'єкта педагогічної діяльності до самопізнання та професійно-особистісного самовдосконалення.

Поняття «свідомість» уміщує властивий людині спосіб осмисленого ставлення до об'єктивної дійсності [8]. Тому моральність, в контексті проблеми, можна розглядати як усвідомлення кожним учасником педагогічної співпраці сутності особистих дій відповідно до моральних норм соціокультурного, зокрема освітнього середовища. На цих засадах ґрунтується внутрішня відповідальність за те, про що думаєш, кажеш і робиш. Виховання моральної

самосвідомості та особистої відповідальності формує гідність людини, її менталітет.

В українському мовному обігу термін «менталітет» визначається як світосприймання, світогляд, бачення світу [8]. Ментальність (від лат. – розум, мислення, спосіб мислення, душевний склад) – полісемантичне поняття для позначення глибинного рівня людського мислення, що не обмежується сферою усвідомленого і сягає значною мірою в несвідоме [8]. Ментальність як феномен сфери духовної культури, відтворює здатність особистості до мислетворення, збереження та збагачення особистісних, національних та загальнолюдських цінностей.

Моральність як складова комунікативної культури сприяє узгодженню інтересів окремого суб'єкта педагогічної діяльності з інтересами учасників педагогічної співпраці, сприйняттю колеги як надійного помічника, друга, однодумця, формуванню здатності співчувати і радіти разом, програвати і перемагати, не завдаючи один одному душевного болю та прикрощів.

Універсальний закон творення добра та боротьби зі злом, пошук правди, справедливості, сповідування ідеалів любові, добра, краси, що належать до загальнолюдських цінностей, створюють базис внутрішньої культури окремої особистості, родини, колективу, нації, народу в цілому. Найбільш прогресивна частина людства, відображаючи приналежність до різних соціальних спільностей – обивателів і правозахисників, економістів і політиків, діячів науки й мистецтва, філософів і представників релігії, – формує загальнолюдські норми поведінки, критерії комунікативної культури, дає визначення категорій «добра» і «зла», зміцнює духовно-моральну основу суспільства. Сприйняті більшістю (понад 51% народонаселення) моральні правила й норми, реалізовані через законодавчу базу на рівні держави, починають жити й діяти в повсякденні: кожен, хто погодиться брати участь у цьому процесі стає відповідальним за формування моральної норми комунікативної культури, яку потрібно донести до нового покоління як керівництво до дії. Зрозуміти, усвідомити і впроваджувати в життя моральну норму міжособистісних комунікацій є одним з першочергових завдань сучасної педагогічної практики. Саме тому так необхідна моральна чистота в системі освіти, яка базується на чесності й відкритості, дисципліні й відповідальності, взаєморозумінні й повазі до кожного

учасника педагогічної співпраці, незалежно від ролі й місця в цьому процесі.

Узагальнений досвід засвідчує, що дисципліна й відповідальність як показники морального ставлення до педагогічної праці починаються з елементарних речей: із самозаборони щодо порушення встановлених правил і норм, регламентованих професійними обов'язками, й особливо тоді, коли відсутній зовнішній контроль за професійною діяльністю. Випадки порушення таких вимог не є поодинокими і засвідчують безвідповідальне ставлення до педагогічних завдань, тому на даному етапі професійно-особистісного самовдосконалення великого значення набуває формування дисципліни, відповідальності та безумовності у виконанні доручених справ. Приділяючи особливу увагу дисциплінованості А. Макаренко наголошував: «Дисципліна є продуктом всієї суми виховного впливу, включаючи сюди і освітній процес, і процес політичної освіти, і процес організації характеру, і процес зіткнення, конфліктів, і вирішення конфліктів у колективі, в процесі дружби і довіри» [4, с. 141]. Однак формування дисциплінованості – процес тривалий, відповідальний і потребує від суб'єкта педагогічної діяльності наполегливості і терпіння.

Інший аспект професійної дисципліни, що логічно впливає з попереднього, полягає в якісному проведенні навчальних занять, відповідно до затверджених програм при ретельній підготовці до кожного з них. Розвиток совісті до функції головного судді при самооцінці дій є ефективним засобом для подальшого підвищення педагогічної майстерності. На цьому фоні формується стійкий інтерес до обраної професії, пробуджується свідоме бажання оволодіти знаннями і навичками і, врешті-решт, стати справжнім фахівцем своєї справи.

Усвідомлення високої відповідальності за професійний обов'язок спонукає суб'єкта педагогічної діяльності до пошуку нових технологій навчання, використання сучасних джерел інформації, оволодіння нетрадиційними підходами до формування комунікативної культури. За таких умов суттєво знижується ризик тиражування помилок, прорахунків, неточностей, що мають місце в освітньому процесі, запобігаючи їх появі в реальному житті, зміцнюючи моральні засади суспільної праці.

Як свідчить досвід, досягти високих професійно-особистісних результатів неможливо без чесного ставлення до педагогічної праці. Чесність передбачає насамперед цілковиту громадянську покору, відмову від будь-яких подарунків, хабарів, винагород. Це абсолютне зло, з яким необхідно боротися всіма відомими законними засобами для того, щоб цієї вади, яка ставить під сумнів саму сутність просвітництва, система освіти позбулася назавжди. Значної шкоди педагогічній співпраці завдає таке усталене явище, як протекціонізм, що ставить в однаково принизливе становище всі сторони взаємодії: незаконні дії з «прокладання дороги до знань», порушення норм моралі, присвоєння результатів чужої праці, низький рівень професійних знань, моральне невігластво і громадянська непокора. Означені взаємини не мають нічого спільного з комунікативною культурою і повинні бути трансформовані у прозорі, відкриті, правдиві стосунки, незалежно від рівня родинних (чи будь-яких інших) взаємозв'язків між контактуючими сторонами. Такий підхід сприяє формуванню почуття власної гідності, віри у особисті сили, вдячності за отриману можливість самовдосконалюватися, що врешті-решт наближує до усвідомлення образу чесною людини. Якщо чисельність чесних, відповідальних, правдивих, миролюбних працівників у системі освіти стане більше половини хоча б на один відсоток, то система зазнає суттєвих змін, започаткувавши курс на розвиток самосвідомості розумно мислячого, морально стійкого, ментально працелюбного суб'єкту педагогічної діяльності.

Однією з чеснот, що становлять основу комунікативної культури, є повага до прав і свобод кожного учасника педагогічної співпраці: того, хто навчається, і того, хто навчає. Повага – почуття взаємне, воно потребує особливо чуйного ставлення до інших та базується на чуйності, відкритості, терпимості, особливо в такій відповідальній справі, як формування культури взаємин.

Свідомо долаючи в повсякденній педагогічній праці шаблони сумніву, страху, гордині, страждання, набуваючи досвіду почуттів у кожного з них, суб'єкт педагогічної діяльності формує відповідне ставлення до іншого, хто йде тим же шляхом, але не повністю усвідомлює свої дії, думки, бажання, емоції. Формуванню взаєморозуміння та взаємоповаги сприяє свідоме подолання внутрішніх перешкод згідно з дієвими настановами:

- тому, хто сумнівається, необхідна допомога в прийнятті рішень;

- тому, хто боїться, доцільно з'ясувати причини, що породжують страх;

- марнославний, потребує ментального отверезіння завдяки об'єктивній самооцінці професійно-особистісних досягнень;

- тому, хто страждає, слід повернутися до активної діяльності, бажано за рахунок особистих зусиль.

Особливо показовою, щодо формування внутрішньої культури, буде здатність суб'єкта педагогічної діяльності не осудити, не виявити нетерпіння, не висловити незадоволення тим, хто робить перші кроки у самопізнанні для подолання означених вад. Співпереживання і співчуття у складний період самовдосконалення, неодмінно викличе позитивний зворотний зв'язок у вигляді почуття вдячності своєму наставникові й поваги до нього.

Зміцненню довіри як необхідної складової взаємоповаги між учасниками педагогічної співпраці сприяє об'єктивність оцінювання знань та вмінь у комунікативних контактах. Педагогічний досвід підтверджує, що оцінити знання з мінімальним виявом суб'єктивізму може лише педагог, який здатний правдиво оцінити власний рівень знань і здібностей.

Оволодіти майстерністю оцінки себе та оточення, що максимально наближена до реальної, – це кропітка, ритмічна праця, спрямована на усвідомлення «добра» і «зла», чеснот і вад. Це досвід численних наслідків у взаєминах, який розвиває здатність порівнювати й аналізувати, встановлювати причини, зіставляючи їх із позитивними чи негативними виявами, знаходити способи вирішення проблем; зупиняти безпредметну суперечку; оволодівати майстерністю попереджати конфлікти [2].

Об'єктивне оцінювання знань включає не лише певний рівень знань, того, хто оцінює, але й уміння слухати, чути, розуміти, синтезувати, набуваючи на основі теорії власний практичний досвід. Фактично лише та частина знань стає особистим надбанням, якою суб'єкт педагогічної діяльності повністю оволодів на практиці.

Уміння творчо мислити як невід'ємна складова комунікативної культури передбачає високий ступінь духовності: дружелюбність і гідність, мужність і милосердя, безумовність і ретельність, наближаючи особистість до осягнення гармонії в собі. Гармонія, в

контексті проблеми, розглядається як внутрішній стан миру в собі, при якому бажання відповідають можливостям, можливості – усвідомленій необхідності, а необхідність – реальній потребі в професійно-особистісному самовдосконаленні. Реалізація такого зв'язку уможливується при гармонійному поєднанні віри у справу, якій послуговуєш; довіри до тих, хто є наставником і хто допомагає на шляху особистих досягнень; упевненості у власних силах; почуття міри й самовладання в будь-якій комунікативній ситуації.

Загальновідомо, що непохитною виховною силою є власний приклад педагога, а тому вміння стримувати свої почуття та емоції в будь-яких педагогічних ситуаціях і контактах (незалежно від причин, що їх породили: радість чи смуток), сприяє формуванню подібних якостей у тих учасників педагогічної співпраці, у яких достатньо розвинуті довіра й повага до свого наставника.

Самовладання, продемонстроване в нестандартних ситуаціях, прийняття чітких і конкретних рішень у проблемних питаннях, уміння адекватно реагувати на критичні зауваження, усвідомлення власної провини у міжособистісному конфлікті – це ознаки розумно мислячого суб'єкту педагогічної діяльності, який прагне гармонії з учасниками педагогічної співпраці: вихованцями, колегами, співробітниками, громадськістю.

Гармонійне поєднання думок, прагнень, поривань, невід'ємний зв'язок їх зі словом і ділом роблять розумно мислячого педагога здатним творити красу і добро. Але процес цей, як переконує досвід, треба розпочинати із самого себе, не очікуючи, що хтось інший зробить життя кращим. За таких умов цінності стають свідомо обраним мотивом педагогічної діяльності, поєднуючи почуття, думки, волю, дію, слово в сталі цілі. Свідоме формування рис гуманіста, непримиренного до будь-яких виявів зла, громадянина, який поважає закони, дотримується норм моралі суспільства, знає свої обов'язки і відповідально ставиться до їх виконання, вміє будувати взаємини на основі довіри, поваги, взаєморозуміння та вдячності, необхідно заради високої мети – захисту і збереження миру і злагоди у своїй країні, місті, родині та гармонії в самому собі.

Отже, формування культури бажань, емоцій, думок як моральних складових комунікативної культури учасників педагогічної співпраці сприяють ефективній реалізації професійно-значущих завдань в сучасній педагогічній практиці.

Література

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К. : Довіра, 2007. – 205 с.
2. Євтух М. Б. Культура взаємин / М. Б. Євтух, Т. В. Черкашина : підручник. – 3-тє вид., переробл. і доп. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2012. – 340 с.
3. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Рад. школа, 1989. – 608 с.
4. Макаренко А. С. Цель воспитания / А. С. Макаренко // Макаренко А. С. Педагогические сочинения : в восьми томах. – М., 1984. – Т. 4. – С. 41-51.
5. Пиньковская Э. А. Спаси и сохрани : в 3-х т. Т. 1: Кто ты? / Э. А. Пиньковская. – Черкасы : Издатель Чабаненко Ю. А., 2011. – 814 с.
6. Пиньковская Э. А. Спаси и сохрани: в 3-х т. Т. 2 : Эгология / Э. А. Пиньковская. – Черкасы: Издатель Чабаненко Ю.А., 2012. – 438 с.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976–1977. – Т. 1. – 1976. – 654 с.
8. Філософський словник соціальних термінів / під заг. ред. В. П. Андрущенка. – 3-тє вид., доп. – Харків : Р.И.Ф., 2005. – 672 с.
9. Шевченко Г.П., Євтух М.Б. та ін. Словник-хрестоматія педагогічних понять: навчальний посібник. – Луганськ, 2004. – 271 с.

МОРАЛЬНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ СУБЪЕКТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**Т.В. Черкашина**

В статье проанализировано влияние системной самопознавательной деятельности на формирование профессионально-личностных качеств современного разумно мыслящего педагога, представлена характеристика базовых компонентов коммуникативной культуры субъектов педагогического сотрудничества, в частности культуры желаний, эмоций, чувств, мыслей – составляющих нравственной основы межличностных взаимодействий. Очерчены универсально-индивидуальные подходы в формировании внутренней культуры педагога, устремленного к самопознанию и профессионально-личностному самосовершенствованию. Акцентировано внимание на ментальной трудоспособности в достижении профессионально значимых целей и высокого уровня коммуникативной культуры.

Ключевые слова: коммуникативная культура; культура желаний, эмоций, чувств, мыслей; разумно мыслящий субъект педагогической деятельности.

THE MORAL COMPONENT OF THE COMMUNICATIVE CULTURE OF THE SUBJECTS OF EDUCATIONAL COOPERATION**T. V. Cherkashina**

The article analyzes the influence of the systematical self-knowledge activity on the formation of professional and personal qualities of a modern reasonable thinking pedagogue, presents a description of the basic components of the communicative culture of the subjects of educational cooperation, in particular culture desires, emotions, feelings, thoughts, which constitute the moral basis of interpersonal interactions. There are outlined generic-individual approaches in formation of the internal culture of a teacher, aspiring to self-knowledge and professional and personal self-improvement. The attention is focused on the mental disability in achieving professional goals and the high level of the communicative culture.

Key words: *communicative culture; culture of desires, emotions, feelings, thoughts; a reasonable thinking subject of the pedagogical activity.*

Черкашина Тетяна Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників (м. Черкаси, Україна) E-mail: tcherkashina@ukr.net ;

Cherkashina Tat'jana Viktorovna – Candidate of Pedagogic Sciences, assistant professor of pedagogy in Cherkasy Regional Institute of Postgraduate Education of teachers, Ukraine E-mail: tcherkashina@ukr.net

Рецензент – доктор педагогических наук, профессор, действительный член (академик), академик-секретарь отделения высшего образования НАПН Украины Н. Б. Евтух

Reviewer – EVTUKH Nikolay Borisovich, doktor of Pedagogical Sciences, Professor full member (academician), academic-sekretary of branch of Higher Education of National Academy of Pedagogical Sciences, Ukraine.

УДК 371.134:7.01

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИКИ ТА МЕДІА-ОСВІТНІ ЕЛЕМЕНТИ В ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ТВОРЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УНІВЕРСИТЕТІ

К. М. Шелупахіна, Т. В. Шелупахіна

У статті проаналізовані питання розробки інтерактивних методик та впровадження медіа-освітніх елементів у процеси художньо-естетичної підготовки студентів творчих спеціальностей в університеті. Опрацьована